

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

اقدام همراه با احتیاط

ایالات متحده چندین بار به حملات شبه‌نظامیان در عراق و سوریه و پیاده‌های شلیک‌شده توسط نیروهای یمنی، پاسخ داده است. مقامات ایالات متحده همچنین از طریق کانال‌های مخفی دیپلماسی به یمنی‌ها اطلاع داده‌اند که حملات باید متوقف شود و روز یکشنبه ایالات متحده گروهی از شبه‌نظامیان حوثی را که قصد سوار شدن و توقیف یک کشتی تجاری را در دریای سرخ داشتند، کشت. یک مقام ارشد دولت بایدن گفته که ایالات متحده برای دفاع از خود، در استفاده مجدد از نیروی مرگبار علیه نیروهای یمنی تردید نخواهد کرد. این مقام گفت: «اگر دوباره این اتفاق بیفتد، احتمالاً دقیقاً همان کار را انجام می‌دهیم». مقامات دولت آمریکا به سی‌ان‌ان گفتند، اما ایالات متحده عمیقاً تمایلی به اقدامی فراتر از حملات دفاعی و دیپلماسی مخفی نداشته است، حتی در حالی که پنتاگون گزینه‌های مختلفی را برای رئیس‌جمهور جو بایدن برای حمله به نیروهای یمنی در داخل یمن در صورت انتخاب این رویکرد ارائه کرده است. از زمانی که اسرائیل جنگ خود را علیه حماس در غزه آغاز کرد، ایالات متحده در پشت صحنه تلاش می‌کند تا از شعله‌ور شدن یک جنگ گسترده‌تر بین چند کشور جلوگیری کند اما این چالش تنها با افزایش سرسام‌آور تنش‌ها در این هفته پس از حمله اسرائیل به یکی از رهبران حماس در لبنان و حمله تروریستی داعش در ایران در کنار حملات منظم نیروهای شبه‌نظامی، افزایش یافته است. متیو میلر، سخنگوی وزارت امور خارجه آمریکا روز چهارشنبه به خبرنگاران گفت: «ما همچنان نگران خطر گسترش درگیری به دیگر جبهه‌ها هستیم، همان‌طور که از ابتدای این درگیری نگران بودیم.» یک مقام ارشد آمریکایی گفت، ایالات متحده به‌ویژه در مورد کاهش آتش‌بس با میانجیگری ایالات متحده و سازمان ملل بین عربستان سعودی و حوثی‌ها در مورد جنگ یمین که دولت بایدن آن را یکی از مهمترین دستاوردهای سیاست خارجی خود می‌داند، محتاط بوده است. برخی در دولت آمریکا معتقدند یمنی‌ها می‌خواهند نیروهای آمریکایی را به یک درگیری طولانی بکشانند. مقامات خاطرنشان کرده‌اند که کمپین حمله نظامی عربستان سعودی علیه حوثی‌ها باعث از بین رفتن این گروه نشد. با این حال، اگر به حملات یمنی‌ها به کشتی‌های تجاری در دریای سرخ توجه نشود، می‌تواند تجارت جهانی را بیشتر تضعیف کند و توانایی بایدن برای تأکید بر اقتصاد قوی آمریکا را در آستانه انتخابات ۲۰۲۴ تضعیف کند. به گفته مقامات، خطر واکنش ایران، اگرچه احتمال کمتری دارد اما همچنان یک نگرانی است. تنها یک روز پس از آنکه نیروی دریایی ایالات متحده گروهی از شبه‌نظامیان حوثی را که قصد سوار شدن و توقیف یک کشتی تجاری را داشتند، نابود کردند، ایران یک کشتی جنگی را به نشانه حمایت آشکار از یمنی‌ها در جنوب دریای سرخ مستقر کرد. سی‌ان‌ان پیش از این گزارش داده بود که ایران همچنین به حوثی‌ها سلاح و اطلاعات ارائه کرده است. حتی در عراق، جایی که ایالات متحده تمایل بیشتری برای اقدام مستقیم علیه شبه‌نظامیانی که نیروهای آمریکایی را هدف قرار داده‌اند، داشته، مقامات کاخ سفید به این فکر می‌کنند که چگونه این اقدامات ممکن است باعث خشم دولت عراق شود. چندین گروه شبه‌نظامی عراقی شاخه‌های سیاسی دارند که یک ائتلاف دولتی در بغداد تشکیل داده‌اند و همین مسئله بر حساسیت‌ها در مورد تعقیب شبه‌نظامیان افزوده است. تأسیسات نظامی ایالات متحده در عراق نیز به دعوت دولت این کشور ایجاد شده و این امر میزانی از پیچیدگی را در نحوه تصمیم‌گیری بایدن برای هدف قرار دادن شبه‌نظامیان ایجاد می‌کند. با این حال، نشانه‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد صبر ایالات متحده و متحدانش ممکن است به پایان رسیده باشد. ماه گذشته، لوید آستین، وزیر دفاع آمریکا، ابتکار امنیتی چندملیتی - عملیات نگهبان رفاه - را برای پاسخ به اقدامات فزاینده حوثی‌ها در دریای سرخ اعلام کرد. روز چهارشنبه، یک مقام ارشد دولت ایالات متحده گفت، بیانیه مشترک ایالات متحده و ۱۴ کشور دیگر که حملات حوثی‌ها به کشتیرانی را محکوم می‌کند، احتمالاً آخرین هشدار ائتلاف است که نشانه آن است که به‌زودی اقدام نظامی شدیدتر ممکن است دنبال شود.

نیکس: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

قهرمان دفاع از استقلال ایران

کارنامه **حسن پیرنیا** از مخالفت با قرارداد تقسیم تا قرارداد تحت‌الحمایگی ایران

داوود دشتیانی

خبرنگار گروه دیپلماسی

حسن پیرنیا یکی از رجال خوشنام دوره مشروطه بیش از همه به‌خاطر نگارش کتاب تاریخ ایران باستان شهرت دارد؛ کتابی که هنوز هم با گذشت بیش از یک قرن، هر ساله تجدید چاپ می‌شود و منبع علاقه‌مندان و دانشجویان تاریخ ایران باستان است اما حسن پیرنیا پیش از آنکه پژوهشگر تاریخ ایران باشد، رجلی باکفایت و باتدبیر بود و خدمات مهمتری نیز انجام داد. حسن پیرنیا در دوران فعالیت سیاسی خود در مجموع چهار بار به‌عنوان صدراعظم و سه بار وزیر امور خارجه، هفت بار وزیر عدلیه، دوبار وزیر علوم و اوقاف، سه بار وزیر جنگ، یک بار وزیر تجارت و یک بار نیز به‌وزارت پست و تلگراف رسید و پایه‌گذار حقوق بین‌الملل و آئین دادرسی مدنی و کیفری در ایران بود. او با تأسیس مدرسه علوم سیاسی و دیوان عالی و دادسراها در پیشبرد علوم قضایی و علوم سیاسی در کشور نقش مهمی ایفا کرد. پدرش نصرالله نائینی در کابینه میرزا علی اصغر خان اتابک امین‌السلطان و عبدالمجید عین‌الدوله دو شخصیت مستبد دوران مظف‌الدین‌شاه و محمدعلی‌شاه قاجار، وزیر امور خارجه بود و با گسترش اعتراضات علیه عین‌الدوله به‌صدارت اعظمی برگزیده شد. قرارداد داریسی که حق اکتشاف و استخراج نفت را به یک

حسن پیرنیا در دوران فعالیت سیاسی خود در مجموع چهار بار به‌عنوان صدراعظم و سه بار وزیر امور خارجه، هفت بار وزیر عدلیه، دوبار وزیر علوم و اوقاف، سه بار وزیر جنگ، یک بار وزیر تجارت و یک بار نیز به‌وزارت پست و تلگراف رسید و پایه‌گذار حقوق بین‌الملل و آئین دادرسی مدنی و کیفری در ایران بود.

را برای تأسیس مدرسه علوم سیاسی کسب کند و خود ریاست آن را برعهده بگیرد. این مدرسه که ابتدا مدرسه‌وزارتخانه نام داشت، بنا بود کارمندان آتیه وزارت امور خارجه را تربیت کند و برخی از مهمترین رجال آینده ایران چون علی اکبر دهخدا، علی اکبر سیاسی و عبدالله مستوفی از آن فارغ التحصیل شدند. میرزا حسن که لقب پیشین پیر یعنی مشیرالملک را در اختیار داشت، نخستین رئیس این مدرسه شد و خود نیز به تدریس حقوق بین‌الملل در آن پرداخت و از همین جا بود که نگارش کتاب حقوق بین‌الملل را آغاز کرد که این کتاب نیز مانند تاریخ ایران باستان یکی از ماندگارترین و البته نخستین آثار در نوع خود بود. ناظم‌الاسلام کرمانی در تاریخ بیداری ایرانیان می‌نویسد: «علت همراهی پیرنیا با مشروطه تأسیس مدرسه مبارکه سیاسی بود. پس از افتتاح مدرسه سیاسی... امور مدرسه با حسن پیرنیا و میرزااحسین خان بود و این دو شخص عالم متمدن علاوه بر معلومات و تحصیلات ایشان، فضلا و دانشمندان مملکت اطراف آن را گرفته، از خارج هم ممد و اعانت از آنها شد تا کار به جایی رسید که هواخواهان حزیت از اطراف عالم چشم به این دو نفر عالم انداخته و نجات اهل ایران را منحصر به اقدام این دو نفر دانسته و آنها هم الحق کوتاهی نکردند...»

میرزااحسن در سفر مظف‌الدین‌شاه به فرنگ به‌عنوان منشی مخصوص امین‌السلطان صدراعظم و همچنین مترجم حضور داشت و پس از بازگشت از سفر فرنگ، شاهد اعتراضات مردمی و عزل اتابک و به‌صدارت رسیدن پدرش بود. حسن که به‌واسطه حضور در دوران انقلاب ۱۹۰۵ روسیه و آشنایی با روشنفکران آن دوران، با افکار نو آشنایی داشت، در جرگه مشروطه‌خواهان درآمد و در صدور فرمان مشروطیت نقش داشت. فرمان مشروطیت که در دوران صدراعظمی میرزانصرالله به‌امضای مظف‌الدین‌شاه رسید و به‌همین مناسبت نیز فرمان مشروطیت که توسط دبیر مخصوص مظف‌الدین‌شاه، احمد قوام‌السلطنه نوشته شده بود، توسط میرزااحسن فرزند صدراعظم برای مردم قرائت شد و سپس میرزااحسن خان به‌عنوان جوان تحصیلکرده و آشنا با اصول حکمرانی در کشورهای اروپایی عضو هیئت پنج‌نفره‌ای شد که نظامنامه مجلس شورای ملی را نوشتند. عبدالله مستوفی در کتاب «زندگانی من» در خصوص نقش حسن پیرنیا و برادرش حسین در انقلاب مشروطه چنین می‌نویسد: «مشیرالدوله و برادرش مؤتمن‌الملک از راه تدارک لوايح قانون اساسی و متمم آن، خیلی به پیشرفت مشروطه کمک کردند. شاید اگر این دو پسر نبودند، همان آزادی‌طلب‌های دواآتشه هم نمی‌دانستند چه باید کرد.»

پس از مرگ مظف‌الدین‌شاه، حسن پیرنیا مامور شد تا به‌منظور اعلام خبر تاجگذاری محمدعلی‌شاه به‌سن پترزبورگ، پاریس و لندن سفر کند و در زمان انعقاد قرارداد ۱۹۰۷ در سمت سفیر ایران در روسیه حضور داشت.

❖ قرارداد تقسیم ایران میان روس و انگلیس

یک سال پس از برقراری نظام مشروطه در دولت ناصرالملک بود که حسن مشیرالدوله به‌وزارت امور خارجه برگزیده شد؛ این لقب با مرگ پدرش نصرالله مشیرالدوله به حسن رسید و بود او اکنون سکندار وزارتخانه‌ای شد که چندی پیش پدرش عهده‌دار آن بود. دولت جوان مشروطه علاوه بر مشکلات داخلی و درگیری با محمدعلی‌شاه مستبد که به‌دنبال سرنگونی نظام مشروطه بود، با دخالت‌های روزافزون روسیه و انگلیس نیز درگیر بود و میرزااحسن مشیرالدوله که در مقام سفیر ایران در روسیه به‌قرارداد ۱۹۰۷ اعتراض مستدلی کرده بود، باید می‌توانست با کنترل این دو دولت مداخله‌گر از استقلال دولت مشروطه ایران حفاظت کند.

براساس قرارداد سن پترزبورگ که در ایران با عنوان قرارداد ۱۹۰۷ انگلیس و روسیه شناخته شد، امپراطوری روسیه تزاری و امپراطوری بریتانیا درباره ایران، افغانستان و تبت با هم توافق کردند. قرارداد ۱۹۰۷ در دوران نخست‌وزیری سره‌رنی کمبل و وزارت خارجه، سر ادوارد گری بین روسیه و بریتانیا منعقد شد و همانگونه که در مقدمه آن آمده، به‌امضای سر آرتور نیکلسون، «سفیر فوق‌العاده امپراطور انگلستان و ایرلند» و الکساندر ایزولسکی، وزیر امور خارجه امپراطوری روسیه رسید. انتشار متن این قرارداد اولین ضربه مستقیم به باور سیاست‌پیشگان و نخنگ‌شان مشروطه‌خواه ایران در مورد خیرخواهی انگلیسی‌ها بود. ادوارد براون، مورخ و ایران‌شناس بریتانیایی درباره اثر انتشار مفاد قرارداد در ایران، در مقاله‌ای بیان می‌کند: «...به‌طوری که ایرانیان می‌گویند، دشمنان بر سه گونه‌اند: دشمنان، دشمنان دوستان و دوستان دشمنان. روسیه، کاشانه استبدادی لگام، دشمن بدین آزادی در تمام شئون، نابودکننده این همه مللی که قیلا آزادی داشته‌اند، از طرف مشروطه‌خواهان مانند پرکینه‌وبی عاطفه‌ترین دشمن پنداشته‌می‌شد و اگر انگلستان در بند دوستی با وی بود، چگونه می‌توانست دوست قابل اعتمادی ملحوظ گردد. پس بدگمانی نمو کرده و با اطلاع از توافق آنها در مورد قرارداد به حد نصاب رسید. آنان که از انگلستان امیدواری‌ها داشتند و آن را دوست آزادی‌خواه مشفق به حساب می‌آوردند، بر اثر این نومیدی سخت متأثر و ناآرامی در مخالفت و عداوتی تام با و فروشدند، چه این رفتار با دعوی آزادی‌خواهی و حمایت‌مورد انتظار از او منافعی بود. شایسته است که مردم انگلستان در پیشگاه قضاوت وجدانی خود، تأثیر قرارداد را در افکار عمومی ایران درنظر گیرند؛ چه اکنون آزادی مطبوعات ایران رشد کرده و در آنجا چنین آزادی در چندسال پیش وجودداشت.»

این پیمان که برای حل رقابت دائم روسیه و بریتانیا در ایران و متحدشدن برای مقابله با آلمان بود زمینه‌ایجاد تفاهم‌مثلث را فراهم کرد و با حل مشکلات بین بریتانیا و روسیه، این دو کشور را همراه با فرانسه در برابر اتحاد مثلث، متحد کرد و زمینه‌های جنگ جهانی اول را فراهم آورد. براساس این قرارداد ایران میان روس‌ها و بریتانیایی‌ها اول تقسیم شد. منطقه شمالی به‌عنوان حوزه نفوذ انحصاری منافع

انگلیسی و گذار کرد و تا زمان ملی شدن صنعت نفت برقرار بود، در زمان صدارت میرزاصرالله میان دولت ایران و ویلیام داریسی منعقد شد و دولت ایران به‌علت عدم اطلاع از آینده پروتوق این «ماده بدبو و متعفن» این امتیاز را از ازای مبلغی اندک به داریسی و گذار کرد. میرزااحسن خان مشیرالدوله که این لقب را از پدر به ارث برد و بعدها در عصر رضاشاه نام خانوادگی پیرنیا را برای خود برگزید، از رجال اصلاح‌طلب و ترقی‌خواه دوران قاجار بود و با حمایت پدر و بعدها کیاست و درایت خود، بنیانگذار برخی اصلاحات شد. حسن که تحصیلات ابتدایی را نزد میرزا محمدباقر بواناتی از پیروان سیدجمال اسدآبادی گذرانده بود، تحت تأثیر افکار او قرار گرفت. بواناتی هرچند در پایان عمر دوباره به اسلام گرویده بود اما سابقه پیشین او گرویدن به مسیحیت و یهودیت و سپس دهری‌گری و زندگی در لندن و بیروت و کارمندی برای کنسولگری بریتانیا در بوشهر، او را مردی جهان‌دیده و پرتجربه کرده بود که دست‌کم با آموختن عربی و انگلیسی به حسن جوان درچه‌های جدیدی پیش روی او گشود. حسن برای ادامه تحصیلات عارم مسکو شد و پس از گذراندن دوره مدرسه نظام، در دانشکده حقوق مسکو تحصیل کرد و در پایان دوران تحصیل کار خود را در وزارت امور خارجه به‌عنوان وابسته سفارت ایران در سن پترزبورگ آغاز کرد و با وزیر امور خارجه شدن پدرش به تهران فراخوانده و رئیس اداره بایگانی این وزارتخانه شد. یکی از نخستین اقدامات او در وزارت امور خارجه، نوشتن نظامنامه حق ویزا و سایر تصدیقات اتباع ایرانی خارج از کشور بود. او در این دوره با حمایت پدرش و امین‌السلطان صدراعظم، توانست موافقت مظف‌الدین‌شاه